

Reisverslag door Joke Rietveld**AVONTUURLIJK EGYPTE – 12-23 februari 2016 o.l.v. Huub Pragt****12 februari**

Vertrek naar Caïro.

Voorspoedige reis met 4 reisgenoten; Joke H, Niek, Edward en Morris.

Op de luchthaven worden we opgevangen door Amro en buiten zijn Huub en Samir.

Fijn weerzien.

We horen dan ook, dat niet Samir maar Mohammed onze gids is en tot mijn verrassing is Mahmoed onze chauffeur – het lijkt wel een reünie.

Ons hotel in Caïro is Mövenpick Pyramids.

Dat ligt vlakbij Gizeh en dus moeten we anderhalf uur rijden vanaf de luchthaven naar het hotel.

Dat komt ook door de files.

Om 23.00 uur komen we bij het hotel aan en tot mijn verbazing is een aantal van de reizigers, die al een stuk reis achter de rug heeft, nog op, om ons te begroeten.

Marjo, Rita, Dinant en Marieke gingen daarna gelijk naar bed, terwijl wij op onze sleutels wachtten.

Ik heb huisje 1005, dicht bij de lounge.

Het was behoorlijk rumoerig vanwege een bruiloft.

13 februari

We beginnen met het Egyptisch Museum en we mogen fotograferen!

Fijn en behoorlijk spannend, want er is heel veel moois en wat zet je op de foto.

Ons vaste startpunt, bij het palet van Narmer.

Door een opmerking van Mohammed ontdekken we een zwaard onder 3 poten van de stier – nooit gezien. Djoser, de beelden van Menkaouera, de schrijvers, Oude Rijks sarcofagen met het mooie papyrusmotief.

Ik zie ineens reliëfs met een vakverdeling, die me nooit zijn opgevallen.

Het is een inleg techniek die kort gebruikt is tijdens Isosi.

Het bleek niet goed te werken, de pasta viel eruit, en de techniek is snel verlaten.

Dwerg Seneb met zijn vrouw en kinderen, het dubbelbeeld van Rahotep en zijn vrouw, de ganzen van Meidoem uit de mastaba van Nefermaat in Meidoem.

De schatten uit het schachtgraf van Hetepheres, het piepkleine beeldje van Choefoe.

Een groep mooie beelden van Cheperkara, Senwosret I uit de 12de dynastie, gevonden in 1894 in El-Lisjt in de Fayoem.

De tien beelden lagen in een cachette ten noordoosten van de dodentempel van Senwosret I.

Van hem is de Witte Kapel in het Openlucht Museum in Karnak.

We zijn inmiddels in het Nieuwe Rijk aangeland.

Het prachtige blokbeeld van Senenmoet en Neferoera.

Ik kon er niet genoeg van krijgen, zo mooi.

En natuurlijk het beeld van Moetnofret, moeder van Thoetmoses II, gevonden in het tempeltje van Wadjmose naast het Ramesseum.

Stèle van een Godsvrouw van Amon, dochter van Thoetmoses III.

Toetanchamon als Chonsoe.

Langs de beelden van Hatsjepsoet, de sfinx van Hatsjepsoet, de restauratiestèle van Toetanchamon naar de Amarna zaal.

De sarcofaag van Achnaton, ook de deksel, die recent in Duitsland in een magazijn is teruggevonden.

De bijzondere gebeeldhouwde hoofden van Nefertiti.

Het pas ontdekte beeld van Teye uit de dodentempel van Amenhotep III.

Via Ramses II met Haroen en Meritamon naar boven om de schatten uit de grafkamer van Toetanchamon te bekijken.

Jammer genoeg geen foto's in de schatkamer, maar buiten de deur kon ik inzoomen op het masker en dat leverde toch een spannende foto op.

Inmiddels was mijn eerste accu allang leeg en liep ik me zorgen te maken over de rest van de foto's.

We gingen eerst lunchen bij Felfela – het was leuk om weer eens door de stad te lopen.

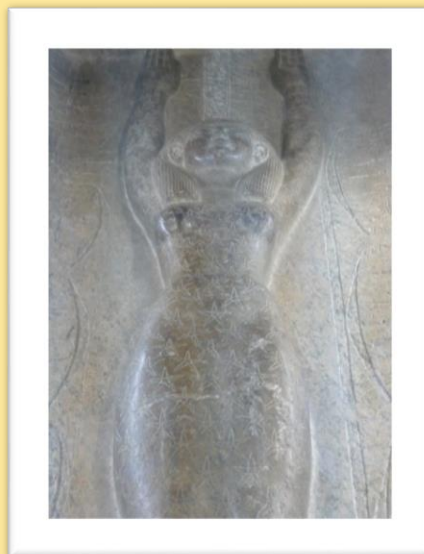
Op de terugweg heb ik geprobeerd te pinnen – dat mislukte.

De pinautomaat kon de transactie niet voltooien en ik had geen idee, hoe ik dat moest interpreteren.

Maar gelukkig was daar weer het museum voor de broodnodige afleiding.

We gingen de middag besteden aan grafvondsten.

Te beginnen met de granieten sarcofaag van Pasebachanioet, die hij gepikt had van Merenptah.

Overall is de naam van Merenptah verwijderd en vervangen door die van Pasebachanioet, behalve op de pols van de farao op de deksel van de sarcofaag. Aan de binnenkant van de deksel is een mooi reliëf van de hemelgodin Noet, die de farao zal bijlichten in de duisternis. In dezelfde grote hal beneden bekeken we de sarcofagen van Hatsjepsoet en haar vader Thoetmoses I

Tussen de bedrijven door ben ik nog gauw naar de Oude Rijks kasten gegaan, voor wat foto's van de ivoren schildjes die uit de graven van farao's van de eerste dynastie komen.

Zo'n 4500 jaar geleden werden wijnkruiken voorzien van de schildjes met de namen van de plaatsen waar ze vandaan kwamen – begin van het hiërogliefenschrift.

Van hier gingen we weer naar boven.

Langs de leren tent van Asetemachbit, de waterklokken – klepsydra's en de kasten met funderingsoffers, die bij de bouw van tempels onder de vloeren werden achter gelaten.

De kisten uit de diverse cachettes zijn vaste bezoek items, b.v. de blankhouten kist waar de mummie van Ramses II in is gevonden. Die komt uit DB 320.

Toen ben ik er weer vandoor gegaan, op zoek naar de decoratie uit het oudste gedecoreerde graf van Egypte, in Hiërakonpolis.

Het was er niet – weg, restauratie?

Verderop waren een stel kleine zalen met dieren mummies en daar deed ik een bijzondere ontdekking.

In graf TT71, één van de tombes van Senenmoet, is een paard, een echt paard, gevonden.

Vermoedelijk het paard van Senenmoet.

Op een foto is goed te zien dat het paard een zadeldek ophad en dat is in het museum.

Verder lag er een verbrande mummie van een koe, die was gemummificeerd als een sfinx.

Een ongebruikelijke houding voor een koe.

Na dit uitstapje ben ik weer op zoek gegaan naar de rest van de groep, die samen met Huub bij de Middenrijks modellen waren aangekomen.

De modellen uit het graf van Mesehti, Assioet, met legers, boten en ook een beeldje van Mesehti.

En ook de modellen uit het graf van Meketra, in de Thebaanse heuvels.

In een volgende zaal is de hele grafinventaris te zien van Maiherperi, de leeuw op het slagveld, een particulier, die een graf bezat in de Vallei der Koningen.

Zaal 17 op de eerste verdieping.

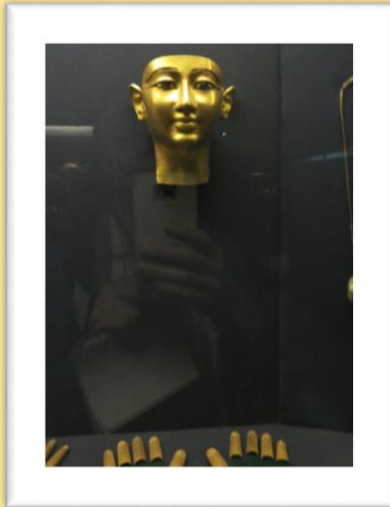
Daar moet ik naar terug, want hier was de tweede accu leeg.

Ook van de grafinventaris van Sennedjem en zijn vrouw Iyeferti heb ik geen foto's.

In de schatkamer van "the royal tombs of Tanis" heb ik nog wat illegaal gefotografeerd met mijn telefoon. Ik kon het niet laten.

Het allerlaatst ben ik met Huub op zoek gegaan naar de stèle van Ahmose voor zijn grootmoeder Tetisjeri.

Die is gevonden in Abydos, in piramidecomplex van Ahmose I, waarin ook de cenotaaf van zijn grootmoeder Tetisjeri is opgenomen en de overblijfselen daarvan gaan we bezoeken.

Hij staat in de Nieuwe Rijks zaal beneden.

We werden inmiddels het museum uit gekeken.

Bij het café op de binnenplaats hebben we de poezen koekjes gevoerd.

En we kwamen tot ontdekking dat het verbrande partijkantoor van Moebarak is afgebroken.

Met Mohammed in charge begonnen we aan het laatste, ingelaste, programmaonderdeel, nl. een bezoek aan Chan el-Chalily.

De start was bij Bab el-Foetoh – daar ben ik ooit met Nora gestart om de wijk te bekijken.

Het was donker, toen we door de straatjes gingen lopen, na een bezoek aan de El-Hakim moskee.

Een groot gedeelte herkende ik, maar Mohammed leidde ons door straatjes die ik nooit meer terug zou vinden.

Lekker gegeten in restaurant Naguib Mahfouz en aangezien de rekeningen hier op Europees niveau liggen, werd het hoog tijd om te pinnen.

In het hotel nog een keer geprobeerd, maar de pinautomaat gaf aan dat ik mijn dagsaldo al had opgenomen.

Geen geruststellende mededeling.

Het werd een woelige nacht.

14 februari

Hele dag Sakkara.

Maar eerst gepind en dat lukte tot mijn grote opluchting.

Super programma in Sakkara.

Imhotep Museum – nog nooit in geweest.

Mooi modern museum – we mochten niet fotograferen, dus illegaal gedaan.

Er zijn 5 zalen, met verschillende thema's.

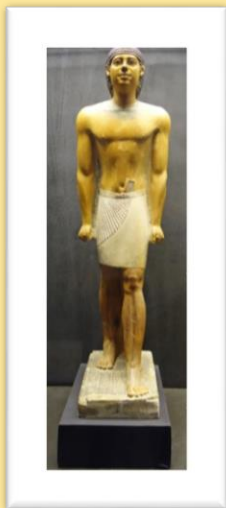
- entree: onder andere voetstuk van het beeld van Djoser waarop de naam Imhotep is genoemd (voorheen tentoongesteld in het Egyptisch Museum in Cairo)
- "main hall": architectuur uit het Djoser-complex (onder andere muur met faience tegels)
- "Saqqara Tombs": objecten uit graftombes in Saqqara (van de zesde dynastie tot en met het Nieuwe Rijk), reliëfs uit het piramidecomplex van Oenas
- "Saqqara Styles": onder andere houten en stenen grafbeelden
- "Saqqara Missions": recente vondsten (roulerende opstelling) en een namenlijst van archeologen die opgravingen doen of hebben gedaan in Saqqara.

Verder bevindt zich in het museum de bibliotheek van Jean-Philippe Lauer, de Egyptoloog die zijn leven heeft gewijd aan het opgraven en restaureren van het Djoser-complex.

Voor mij opvallend: de faience tegeltjes uit het Djoser- complex – heel mooi en bijzondere kleuren, een schitterend staand dubbelbeeld van Amenemipet met zijn vrouw uit de 19de dynastie, een bronzen beeldje van Imhotep, een reliëf waarop goed te zien is hoe de grote albasten vazen worden gemaakt – met een met stenen verzwaarde steenboor wordt de vaas gevormd – het hiëroglief voor artistiek scheppen of kunst is een met stenen verzwaarde steenboor, “the starving men of Unas”, gevonden op de processieweg van Oenas - een reliëf, waarop een groep uitgemergelde mensen is te zien, waarvan verondersteld wordt, dat het bedoeïen in een oase zijn.

Het voetstuk van het beeld van Djoser toont zijn voeten, boven op de negen bogen.

Bijzonder was de naam Atjema (Fries?!), een priester, die ook al zo'n mooi beeld had.

We hadden een bomvol programma, dus snel door naar het pas geopende graf van Maïa, de min van Toetanchamon.

Het graf is onderzocht door Alain Zivie en volgens hem is Maïa Meritaton, één van de dochters van Achnaton. Ik weet niet of hij gesteund wordt door andere Egyptologen.

Het graf bestaat uit 3 kamers; de eerste twee klein, de derde is een grote kamer met 4 zuilen.

Gelijk bij de entree van het graf is een mooi reliëf van Maïa met Toetanchamon op schoot.

Onder haar stoel ligt een hond.

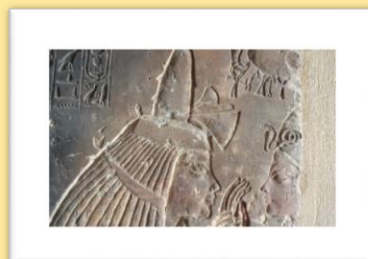
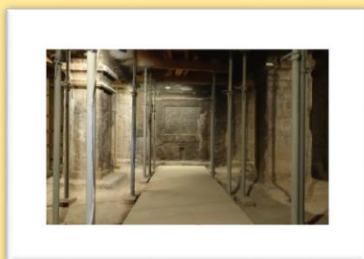
In een schrijn staat Osiris met voor zich de 4 Horuszonen en boven op de schrijn ligt Sokar.

In de tweede kamer is het mondopeningsritueel te zien en dienaren brengen de offergaven.

Van de derde kamer zijn de wanden niet gedecoreerd.

Op de zuilen staat Maïa afgebeeld, met de titel nebet imachyt – eerbiedwaardige meesteres.

In de achterwand is een schijndeur.

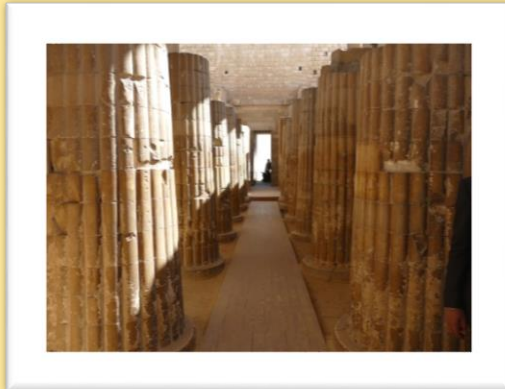
Nog snel wat foto's van de buitenkant en hup daar gaan we weer, op naar de trappenpiramide van Djoser.

De bekende wandeling door de zuilen ingang, door het hof met de Sedfeest kapellen, het rooster van de djezuilen, het beeld waar alleen de voeten nog van over zijn naar de piramide.

Hoewel hij nog steeds in de steigers staat en de achterkant is afgesloten door een hek, krijgen we toestemming om achter de piramide langs te lopen.

Het is een tijd geleden dat ik de serdab heb gezien en even door het gaatje naar Djoser kon kijken.

Naast de serdab ligt de dodentempel.

We verlaten het terrein van Djoser, steken de processieweg van Oenas over en gaan naar de Leidse opgravingen.

Eerst naar het bijzonder mooie graf van Maya, de schatbewaarder van Toetanchamon, met schitterende reliëfs, te beginnen in het voorportaal.

Links Merit en haar dochter Henoetioenoe – heel mooi uit gewerkte pruiken en fijn geplooid kleding. De Amarna stijl is nog duidelijk te zien

Aan de andere kant dienaren die offers brengen.

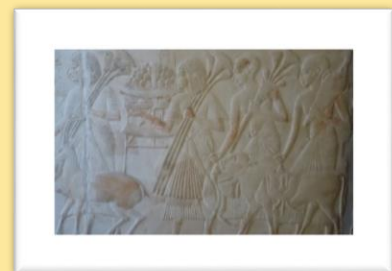
We moeten razendsnel foto's maken en Huub zijn vragen beantwoorden, want we hebben haast en een vervelende oppasser jaagt ons ook nog eens op.

En dat heet vakantie.

We steken het open hof over en dalen af in de grafkamer.

Daar beginnen we weer te het bekende spelletje, wel/ niet fotograferen met de bewaker.

Elke keer verwijzen we naar Mohammed, want die regelt de baksjesj voor ons.

De grafkamers zijn met goudgeel gekleurde reliëfs en afbeeldingen gedecoreerd.

Niet allemaal zo mooi uitgewerkt als in het voorportaal, maar zeer de moeite waard.

Maya en Merit voor Osiris, Maya voor Anubis, Anubis bij de mummie, samen met Isis en Nephtys, Anubis op een schrijn, Maya alleen voor Osiris.

Door dat mooie voorportaal, konden we hier maar een uur blijven, naar het graf van Horemheb.

Dit graf is voor hem gemaakt in de tijd dat hij nog geen farao was.

Hier is zijn vrouw Moetemwia begraven.

Hijzelf kreeg een graf in de vallei der koningen, dat we over een paar dagen ook kunnen bezoeken.

Horemheb heeft een groot eerste open hof met zuilen - hij staat naast de verschillende deurenposten afgebeeld.

In de tweede hof, gelijk links, is een wand met heel mooie reliëfs. Levendige voorstellingen van schrijvers, die de gevangen genomen Nubiërs registreren en die zo te zien niet vervelend behandeld worden, strijdagens met paarden en soldaten in afwachting van wat komen gaat, Horemheb achter een offertafel met offerbroden, een priester. Op een andere muur staan rouwende mensen, worden vazen kapot gegooid, een onderdeel van het begrafenisritueel en worden offers gebracht.

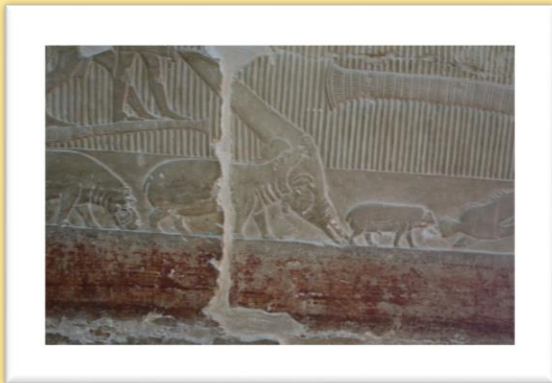
Nog snel even naar het graf van Tia en Tia en dan gaan we lunchen. Het is nota bene mijn eigen schuld dat we zo'n haast hebben, want ik heb een verzoek ingediend voor Mereroeka. Dat verzoek is ingewilligd (iedereen wilde dat wel), maar het kaartje voor Mereroeka geldt ook voor Kagemni en de piramide van Teti en dat laten we natuurlijk niet aan onze neus voorbijgaan. Via de processieweg van Oenas, dieren, boten, zijn naam, lopen we naar de bus voor de lunch. Het middagprogramma begint met de mastaba van Ptahhotep en Achethotep. Thuis had ik in de plattegrond van de mastaba aangegeven wat ik beslist wilde zien. Het egeltje, de zwaan, het rund dat door een leeuw wordt aangevallen en plast van angst, het stokkengevecht, de vogelvangst en de man die een kruik krijgt aangeboden, terwijl hij een gebraden eend zit te eten. Daarbij staat: geef hem wat hij wil, want hij is de opzichter van beeldhouwers, Nyanchptah. De mastaba van Ti heb ik al heel wat keren gezien, maar ik ben nooit bij de sarcofaag geweest. Deze keer wel. Ook hier waren wat reliëfs die ik beslist wilde zien, zoals de gebochelde man, met een aap en een hond aan de lijn, de kalvende koe, de koeien die een rivier moeten oversteken en een man volgen met een kalfje op zijn schouder, de beelden van Ti, die op sleden naar zijn graf worden gebracht vergezeld door offerdragers. Op de terugweg loop ik nog even langs de Griekse filosofen, maar die zijn toch echt niet te herkennen. Er ligt veel vuil, vooral die eeuwige plastic zakken.

En dan is Mereroeka aan de beurt. Het is een complexe mastaba, met ruimten voor Mereroeka zelf en voor zijn vrouw Watetchethor en zijn zoon Meryteti – voor hem is een doorgang gemaakt in de muur naast het ka-beeld van Mereroeka.

We hebben nog anderhalf uur voor de site sluit en dat is dus een half uur per mastaba of piramide. Bij binnenkomst staan we gelijk tegenover een muur met schitterende reliëfs.

Heel fijn gedetailleerd, de jacht in het moeras.

Vogels, planten, nijlpaarden, waarvan er één een krokodil pakt, vissen en zelfs sprinkhanen. Een ichneumon, die aan zijn staart wordt vastgehouden. Alles even mooi gedetailleerd.

Met mijn plattegrond in de hand draaf ik achter Huub aan en probeer alles te zien wat ik heb aan gegeven op de plattegrond.

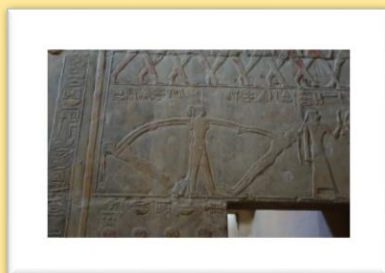
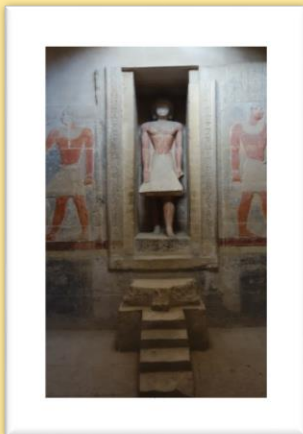
Een mooie scène in de privévertrekken is de “bedscène”, die niets anders is dan het opmaken van het bed.

Mereroeka en zijn vrouw zitten op het bed en zij speelt harp.

Ineens sta ik tegenover het bijzondere ka-beeld van Mereroeka, dat ik al vele malen op foto's heb gezien.

En nu zie ik het echt. Hier heb ik wel de tijd genomen – dan maar wat missen.

De opening naar het grafgedeelte van Meryteti is dwars door de reliëfs van de spelende en dansende meisjes gegaan. Midden in de zaal staat een blok met een gat – we veronderstelden, dat het misschien had gediend om offerdieren vast te maken, voor ons dient het als struikelblok.

Op de wand links naast het ka-beeld zijn onder andere scènes met het dwangvoeden van hyena's.

We lopen door en ondanks mijn plattegrond ben ik helemaal kwijt waar ik ben.

Er komen offerdragers voorbij, met mandjes waar allerlei dieren in zitten zoals een egeltje, eendjes.

Een wand met een lange afbeelding van de visvangst en ik loop langs een schijndeur.

De tijd is om en we verhuizen naar Kagemni.

De ingang van zijn mastaba ligt om de hoek van Mereroeka.

Vijf danseressen verwelkomen ons – ze hebben een aparte danshouding.

De visvangst is heel mooi afgebeeld, met veel vissen, maar ook insecten – hier is zelfs een libel, ook een sprinkhaan en een vlinder – en nog een piepklein kikkertje.

We hebben nog een discussie gehad bij de voorstellingen van de veeteelt.

Hier wordt een biggetje gespeend, maar er bestaat twijfel of het wel een biggetje is.

Misschien toch een hond, maar waarom zou je die spenen.

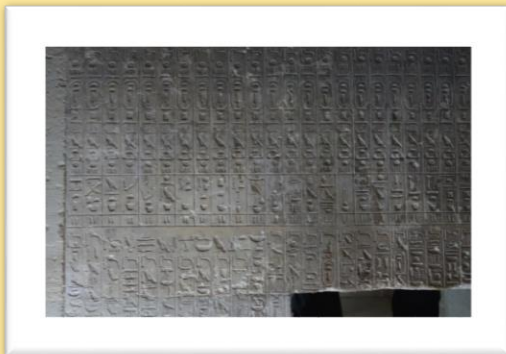
Koeien steken een kanaal over, een koe wordt geknieholsterd.

De piramide van Teti wacht – we hoeven maar een klein stukje te lopen en de piramide is niet groot, dus we zijn zo beneden.

Wat een mooie hiërogliefen!

Het voorportaal en de grafkamer erachter hebben een puntdak

De wand tussen de twee ruimten staan vol met de piramideteksten.

Het is hier tenminste overzichtelijk en we hebben nog ruim de tijd om alles te bekijken.

Het plafond van de grafkamer is bezaaid met sterren en er staat een donkere sarcofaag.

De site gaat dicht en we gaan voldaan naar de bus – wat een dag.

Morgen de eerste etappe op weg naar Luxor. En één ding is zeker, ik moet terug.

15 februari

Na het ontbijt vertrekken we, na de boodschappen voor de lunch, richting Meidoem.

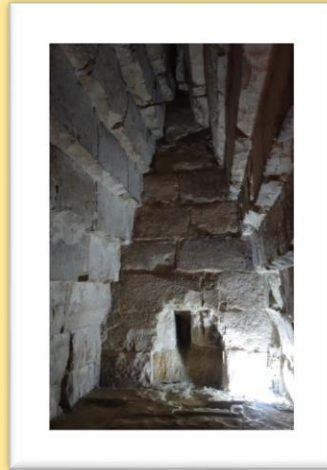
We gaan de piramide van Meidoem bezoeken en mastaba 17.

Hier zijn ook de mastaba's van Nefermaat, broer van Choefoe, waar de beroemde ganzen van Meidoem zijn gevonden en van Rahotep, waar zijn dubbelbeeld is gevonden.

De piramide, van Hoeni of Snofroe of allebei, heb ik een paar jaar geleden ook bezocht en de gang is korter dan ik me herinner.

Aan het eind van de gang gaan we een trap op en komen in de grafkamer, die kleiner is dan ik me herinner. Wat een merkwaardig ding, dat geheugen.

Op verschillende plaatsen is het hout te zien dat bij de bouw is gebruikt, het plafond is getrap.

Er is geen decoratie. Een kloppende herinnering is dat ik niet op de terugweg naar boven moet rennen, want dan kom ik halfdood aan.

We lopen rechts om de piramide naar de kapel aan de oostkant van de piramide.

Een klein gebouw met een U vormige gang, die uitkomt tegen de piramide aan.

Er staan twee ongedecoreerde stèles en een offerplaat in de vorm van het Hotep-teken.

In de gang vind ik een met houtskool getekende valk.

De volgende uitdaging is mastaba 17, waar we door de gang van de grafrovers in gaan.

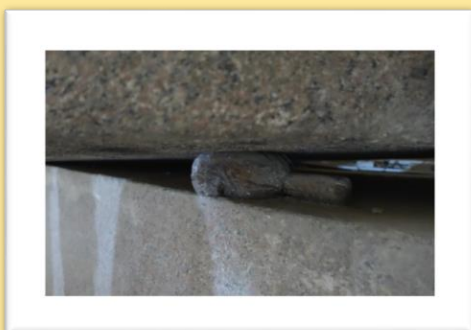
Marieke en ik gaan als laatste – het eerste deel kunnen we nog gebukt lopen, na een wankel laddertje, gaan we op de hurken.

Marieke gaat het laatste stuk zittend vooruit met als gevolg dat ze met haar voeten bij het gat uitkomt, waar we doorheen moeten kruijen, liefst met je hoofd vooruit.

Dat redt Marieke niet, want die draai kan ze niet maken.

In de grafkamer staan Dinant en Huub aanwijzingen te geven, terwijl Marieke, licht wanhopig duidelijk maakt dat ze niet om kan draaien en dus met haar voeten vooruit door het gat moet schuiven. Ik zit achter haar, diep gebogen, klem, in het stof en ik krijg de slappe lach van het geharrewar voor me.

Het is allemaal goed gekomen – we hebben op ons gemak de grafkamer kunnen bekijken, de sarcofaag, waar de hamer van de grafrovers nog tussen de kist en de deksel geklemd zit (niet verstaend en bij nader inzien is dat ook niet logisch want het proces van verstenen van hout duurt miljoenen jaren), de tientallen vleermuizen aan het plafond.

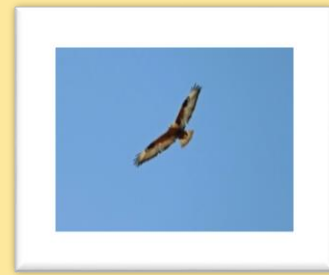

We hebben met verbazing gekeken hoe groot de stenen blokken van het plafond zijn. En we hebben nog een uitstapje gemaakt over een soort van bruggetje naar het vervolg van de roversgang.

Gewoon, omdat het kan, want er was niet veel te zien.

De terugweg ging volgens plan. Om een wandeling om de mastaba te maken moest Huub nog flink wat moeite doen want volgens de bewaker was dat gevaarlijk voor ons!?

Gelukkig hebben we het wel gedaan en zo zagen we een pracht van een arendbuizerd, die model heeft gestaan voor het teken tyoe. En er blijkt aan de oostkant van de mastaba een fundament te zijn van de dodentempel.

Nog even gekeken bij de sarcofaag van Padichas, zoon van Hathoremachet – hard gewerkt aan het ontcijferen van zijn naam.

Het voordeel van een beperkt programma is dat je tijd hebt om rustig te kijken en vragen van Huub te beantwoorden – leermomentjes.

We gaan rijden - eerst naar een politiepost voor de escorte – die is er niet, dus Mohammed boos en wachten tot hij komt opdagen – het valt mee.

We kunnen op weg gaan naar El-Minya – onderweg wordt het escorte afgelost en zonder problemen zijn we rond halfvijf bij het Horus Resort, gelegen aan de Nijl

Ik besluit tot een espresso en foto's maken toe.

Het licht is heel mooi. Een bonte ijsvogel gaat jagen, dicht bij de oever.

Mijn nieuwe Panasonic ingesteld op spotmeting en burst, hoge ISO en knippen maar.

Het resultaat valt niet tegen – één vind ik heel mooi.

Na het diner vroeg naar bed, want morgen gaat om half zeven de wekker.

16 februari

Vannacht beroerd geslapen – mijn diner viel verkeerd en ik was misselijk.

Heb helemaal geen eetlust, dus met een kop thee en een gekookt ei de bus in.

We krijgen een lunchpakket mee, dus mocht ik trek krijgen, dan heb ik wat te eten.

De volgende overnachting is in Assyoet en daar rijden we via Beni Hassan heen.

De graven in Beni Hassan zijn van gouvorstren van de Oryx gouw.

Er zijn 39 graven, waarvan we er 4 bezoeken.

De eerste is van Chety – een flinke kamer met 6 zuilen van 4 bij elkaar gebonden waterlelies en een heel diepe grafschacht.

De schijndeur is rechts om de hoek van de ingang.

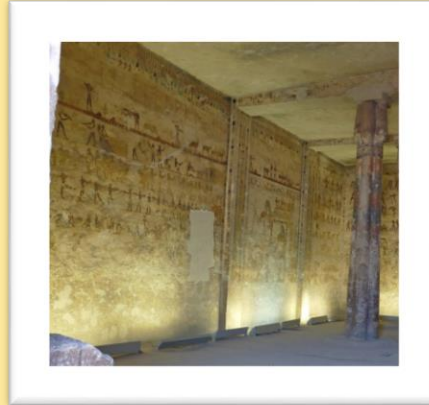
De graven liggen, bij gebrek aan een goede rotswand aan de westkant van de Nijl, aan de oostkant, maar de schijndeur zit zo wel aan de goede kant.

Een hele wand vol worstel- en spelscènes.

Drie mannen dragen een andere man boven hun hoofd – woestijnjacht – wijn maken.

En geen foto is mogelijk. Door een moeilijke situatie tussen de nieuwe inspecteur en de bewakers mogen we absoluut geen foto's maken en daar kan ook Mohammed niets aan veranderen.

Nou eentje dan, stiekem van buiten af en zelfs toen werd ik bijna betrap.

Het tweede graf is dat van Baquet III.

Hier heb ik een opdracht, n.l. het vinden van de vleermuizen.

Met aanwijzingen van Thea heb ik ze zo, maar geen bewijs natuurlijk.

Ook hier een wand vol worstelscènes – de schijndeur zit hier in een nis, met een offertafel ervoor, aan de zuidkant – in de vloer van de kamer zijn veel dichtgegooide schachten, misschien van familieleden.

Graf 3 is van Chnoemhotep II.

Het heeft een voorhof, twee grote zuilen en een diepe grafschacht.

Hier zijn geen worstelscènes.

Maar wel de beroemde voorstelling van de buitenlanders die Chnoemhotep II geschenken aanbieden o.a. kraanvogels.

Er is ook een voorstelling met veel vogels, waar ook drie vlinders (Afrikaanse monarch) bij staan afgebeeld.

Bavianen plukken vijgen.

Het laatste graf is van Amenemhat of Ameni – hij leefde in de tijd van Senwosret I.

4 zuilen met cannelure, wel weer worstelscènes, kapel met beelden en twee dichtgegooide graf schachten.

Een lijst met voorwerpen voor het mondopenings ritueel.

We hebben alle tijd gekregen om rustig te kijken.

De lunch hebben we bij het ticket office op gegeten – er worden stoelen voor ons naar buiten gebracht, we kunnen naar het toilet en er is een koelkast met drankjes – hartstikke luxe.

Broodjes, appels, eieren die overblijven gaan naar de mannen van het ticketoffice en de bewakers en dat wordt blij in ontvangst genomen.

Wij rijden daarna in één ruk door naar Assyoet, waar we in het El-Wataniya Palace Hotel gaan overnachten.

Een donkerbruin, Midden-Egyptisch hotel, overlopend van vergane glorie.

Ik heb een driezitsbank in mijn kamer, maar als ik er op ga zitten, blijkt hij een poot te missen.

En bij een poging het licht in de badkamer aan te doen, heb ik het knopje van de ventilator te pakken en komt de rotor met veel geraas naar beneden.

Dinant en Marieke beginnen met een overstroming en een TL-buis die knippert en het vertikt om uit te gaan. Gewoon blijven lachen want het gaat echt niet beter worden – het blijft Egypte.

Diner in het hotel en het toetje in de “zitkamer”.

17 februari

Al weer de derde etappe van de reis naar Luxor.

Eerst nog het ontbijt.

Ik zit tegenover Edward en al pratend komen we tot ontdekking dat we uit Zaandam komen en allebei op de Hugo de Groot school hebben gezeten en waarschijnlijk ook nog in de zelfde klas.

En dat ontdek je aan een ontbijt in Assyoet – bizar.

Als we bijna klaar zijn vraagt Marieke om servetjes.

Het duurt even, maar dan komt een jongen met een schoteltje met daarop velletjes toiletpapier.

Geweldig, daar is over nagedacht – ik vind het hilarisch.

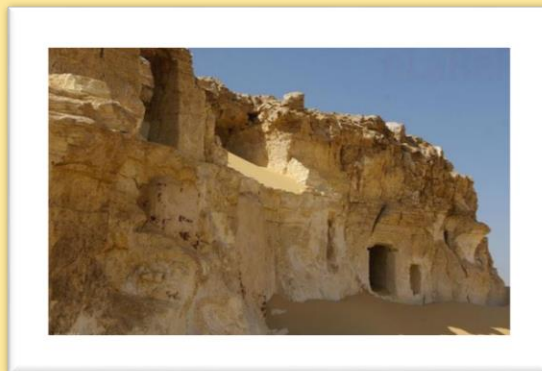
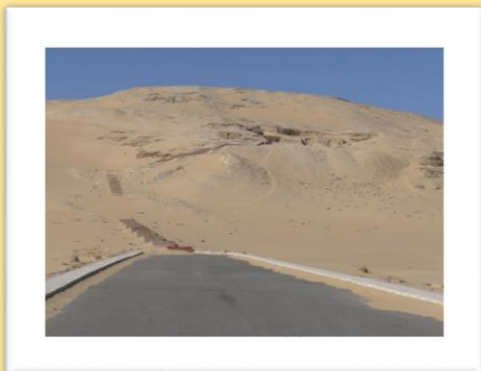
We rijden een stuk terug, want Meïr ligt 50 km boven Assioet.

Opvallend zijn de vele nieuwe wegen – nu volgen we ook een nieuw stuk.

En ook opvallend zijn de grote nieuwe landbouwpercelen, langs de wegen.

Vooraf veel tomaten, die aan het eind van de middag op bestelautootjes naar de markt gebracht worden – tientallen van die vol geladen auto's hebben we langs zien komen.

Voor Meïr heb ik ook een opdracht van Thea – het meisje met het visje in haar haar, dat in één van de graven te zien moet zijn – ik ga ervoor.

Vanaf het ticketoffice lopen we de woestijn in, recht op de eerste graven af – we bezoeken vier Middenrijks graven de z.g. C-groep.

Het zijn graven van de gouv vorsten van de 14de nome van Opper Egypte – hoofdstad Qis.

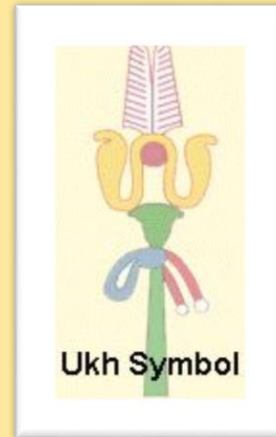
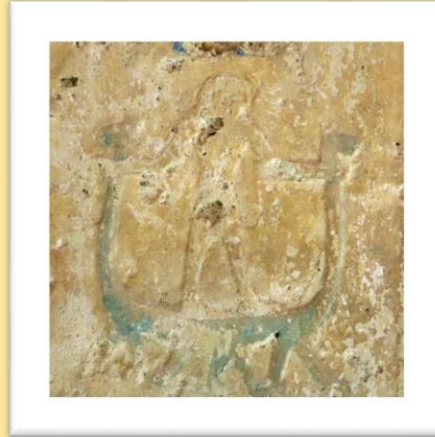
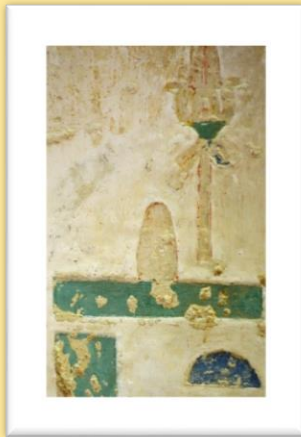
Tombe nr.6 – Oechhotep, zoon van Oechhotep.

Op de linker wand, zuidwand, zijn de afbeeldingen zwaar beschadigd, maar aangezien we langzamerhand weten wat er op de wanden van graven staat, komen we met de restjes die over zijn tot de conclusie, dat het de jacht in het moeras is.

Wel op de verkeerde wand, want die zou je op de noordwand verwachten.

Een meisje zit op een papyrus boot en dit zou een voorstelling van het meisje met de vis kunnen zijn – maar geen vis te bekennen. Oechhotep vangt twee vissen in een golf die voor zijn boot omhoog komt. Papyrus met vogels en een ichneumon, twee nijlpaarden met een schildpad.

In een hiërogliefen tekst staat een teken van een man met twee slangenhalspanters – het is het teken voor bierbrouwen. De naam van Oechhotep in hiërogliefen – het teken oech of wach, R16 van de Gardinerlijst, heeft te maken met de Hathorcultus van Qis. Het bestaat uit een papyrusstengel gekroond met twee veren. In de naam van Oechhotep staan er onder en aan weerszijde van de veren nog twee slangetjes

R16

Scepter with
feathersDet. or Ideo in
wh "Qus
emblem."

Tombe nr. 5 – Senbi, zoon van Oechhotep, zoon van Senbi

Hij is, erfprins, gouvvorst, opzichter van de priesters, Senbi, zoon van Oechhotep, zoon van Senbi, waar bevonden van stem.

Antilope met een man op een stoel betekent nobele edele.

Tombe nr. 3 – Oechhotep, zoon van Senbi.

Hier zijn een stuk of vier magere herders, een harpspeler, stierengevecht, het ruitjespatroon van een onvoltooide afbeelding, botengevecht, paringsscènes van verschillende soorten dieren en woestijn jachtscènes.

Tombe nr.4 – Senbi, zoon van Oechhotep

Langhoornrund (iwA), veel mooi gekleurde afbeeldingen, woestijn jachtscènes, moerasjacht, afbeeldingen van libel en vlinders, ook hier een magere herder, maar nu op een boot, een kalvende koe, worstelsscènes, Senbi met harpspeler en muzikanten, een groep nijlpaarden.

Nergens een meisje met vis – deze missie is mislukt.

Een stukje lopen en we komen bij de Ouderrijks graven van Nyanchpepi (zwarte Hepi) en Pepianch (zwarte Heni). De twee graven liggen naast elkaar en lopen in elkaar over.

Het graf van Pepianch is het grootst met verschillende ruimtes.

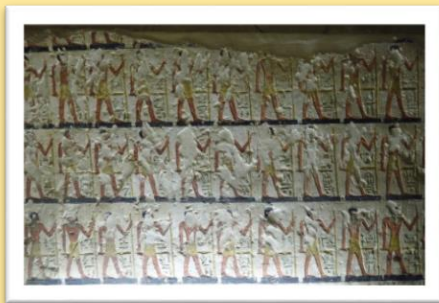
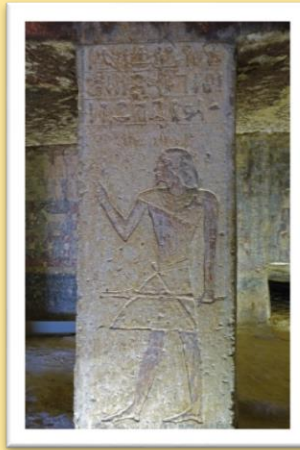
De kamer waar een paar jaar geleden nog een stellage stond is nu helemaal klaar en we kunnen erin. De wanden staan vol tekeningen – veel boten.

Op de boten staan Isis en Nephtys afgebeeld met een valk boven hun hoofd.

De decoratie is nooit voltooid, maar daarom niet minder mooi.

Fascinerend om te zien hoe men te werk ging. Op veel plaatsen zijn de rasters nog te zien,

In een diepe nis staat Pepianch tientallen malen afgebeeld.

We hebben drie uur in de graven rond kunnen kijken en ik heb nog niet het gevoel dat ik alles heb gezien. Wat mij betreft kom ik hier terug.

Lunch bij het ticketoffice met watermeloen en al het lekkers dat Mohammed heeft ingeslagen.

Op de electriciteitsdraden zie ik steeds kleine groene bijeneters, jagen en weer terug keren.

Daar moet ik op af en ik heb heel wat foto's gemaakt.

Vanaf Meïr rijden we in één keer naar Sohag, waar we in het Safa Hotel overnachten – balkon aan de Nijl – wel worstelen om de balkon deur open te krijgen, maar dan is het uitzicht geweldig.

Diner in het hotel.

18 februari

De laatste etappe met een stop in Abydos.

We rijden langs een kanaal en het is opvallend hoeveel dode dieren, zoals koeien, en zelfs dromedarissen in het water liggen – dat heb ik de vorige keren niet gezien.

Circa twintig zwarte ibissen langs de weg in een graanveld, aalscholvers in een boom.

Mahmoud rijdt ons door het onoverzichtelijke verkeer.

We gaan het nog nooit voor toeristen geopende cenotaafgraf van Senwosret III bezoeken.

Heel bijzondere en aparte ervaring.

Het graf bestaat uit één lange gang die aan het eind een vrij scherpe bocht naar rechts maakt en doorloopt tot onder de berg van Anoebis (djoe Inepoe). Gelukkig hebben we wat ervaring met minder toegankelijke monumenten, want dit is een uitdaging.

Het begint makkelijk, met een verlichte trap. Fluitje van een cent.

Maar het licht wordt snel minder en verdwijnt helemaal.

Met de zaklantaarns vinden we onze weg, worden we door de putkamer geholpen, eerst afdalen langs een wankel trapje en daarna min of meer opgehesen aan de andere kant – en de temperatuur stijgt met de meter. En dan doorlopen tot het eind van de gang.

En we zien van alles.

Na de eerste afdaling komen we in een korte gang met een plafond van korte balkjes – in steen hebben de grafbouwers een houten balken plafond nagemaakt.

Dan komen twee uitgediepte kamers aan weerszijde van de gang, met direct daarna een afsluiting

(die inmiddels weg is).

Een gang, de dubbele putkamer, dan lopen we door de donkere gang van de grafrovers, die om de gang met de granieten sluitblokken is gegraven. Af en toe hebben de grafrovers een klein gat gemaakt om te kijken of ze al om de sluitblokken heen waren.

Direct daarna zijn ruimtes, weer aan weerskanten van de gang met de canopenkist en de sarcofaag. De gebogen gang, met drie ruimtes (volgens de gegevens op de plattegrond – ik heb alleen een lange gang gezien), die bekleed waren met rode kwartsiet – veel van de blokken liggen op de grond.

Het totale graf is 200 meter lang en gaat 40 meter diep.

De aanduiding cenotaaf van Senwosret is waarschijnlijk niet juist, want bij het onderzoek aan het graf zijn aanwijzingen gevonden, dat Senwosret daadwerkelijk in dit graf is bijgezet.

Om het graf heen ligt een 700 meter lange tichelstenen muur, in een T-vorm – aan beide zijden van de as van dit grafcomplex liggen de dodentempel (Neferka) en een klein tichelstenen “kapelletje” aan de voet van de berg.

Hier zijn we nog even gaan kijken – de resten tichelsteen zijn nog aanwezig.

Naast de daltempel liggen de resten van de stad Wahsoet, waar de mensen woonden die voor de tempel zorgden. Alles bij elkaar een indrukwekkend complex genaamd: Blijvend zijn de plaatsen van Chakaoera, waar van stem, in Abydos – wah-soet chakaoera maä-cheroe em abedjoe.

Vlak bij het tempelcomplex liggen de mastaba's 8, 9 en 10 en het recent gevonden graf van Senebkay, een tot dan toe onbekende farao.

Bij de mastaba 8 ligt een markante golvende muur van tichelsteen.

We gaan onder de hoogspanningskabels door naar de weg waar onze taxi's wachten – je hoort de kabels knetteren – vast niet gezond om zo dicht bij te komen.

Langs de weg ontstaat hier een vuilnisbelt, die ligt te smeulen en waar ook de nodige kadavers liggen – Egypte heeft een mega afvalprobleem.

En naast die troep ligt de bescheiden zandheuvel die de plaats verrad van het tempeltje van Tetsjeri, de grootmoeder van Ahmose die een stukje verder zijn piramide en tempel heeft gebouwd. In zijn grafcomplex is de stèle gevonden, gewijd aan zijn grootmoeder, die we in het museum in Caïro hebben gezien.

Om bij de piramide, of liever gezegd de resten daarvan, te komen, steken we een moderne begraafplaats over – overal dwars doorheen, over muurtjes, langs tombes.

We mogen op de piramide klimmen en hebben zo een mooi uitzicht over de omgeving.

Tegen de helling van de Anoebisberg heeft een terasstempel van Ahmose gelegen, maar daar is jammer genoeg niets meer van te zien.

Ons bezoek aan Abydos zit er op.

Begeleid door een escorte gaan we richting Luxor.

Onderweg wordt de escorte verschillende malen afgelost en dat verloopt perfect.

Ook langs deze weg opmerkelijk veel landbouw percelen - in verband met de bevoeiing zijn ze allemaal rond.

Alleen als de escorte van de woestijn weg af wil gaan naar de oude weg, moet Mohammed even in actie komen om ons een half uur extra reistijd te besparen – dat lukt en we rijden zonder probleem naar Luxor, waar we de komende dagen in het Nile Valley Hotel zullen verblijven.

19 februari

Om 7 uur staan we allemaal klaar – op naar de Wadi's.

Hier zijn de graven van de drie Syrische prinsessen van Thoetmoses III, Hatsjepsoet en Neferoera gevonden.

En wat er (nog) niet is gevonden - voor Huub een missie – de graven van Herihor, Mencheperra en Pianch, waarvan het aannemenlijk is dat ze in één van de Wadi's zijn uitgehakt.

Er staat één auto voor het hotel en daar moeten wij plus onze gids Yasser in.

Een uitdaging, maar het lukt als Mohammed en Huub samen voorin gaan zitten naast de chauffeur.

Huub gaat echter achter het stuur zitten en rijdt weg – klein stukje, maar ik weet niet of de echte chauffeur het zo leuk vindt – wij wel, we zijn gelijk goed wakker.

De Wadi's, die we gaan bekijken liggen voorbij Malkata, dus dat zie ik, weliswaar van een afstand, eindelijk ook.

We rijden naar het begin van Wadi F – het landschap is indrukwekkend.

Ruig, mooie kleuren en vormen, fossielen, vuursteenknollen, vuurstenen werktuigen.

Het hoofddoel zijn de inscripties, maar ik zie nog veel meer.

Het begint makkelijk, veel schaduw, lekkere temperatuur, letten op vlakke stukken kalksteen, waar inscripties op kunnen staan. Af en toe stilstaan en om je heen kijken – genieten van de bijzondere stilte. Na ongeveer een uur, komen we op een plek met mooie inscripties.

Ze zitten aan de onderkant van een rots. We moeten er wel een stukje voor omhoog, maar dat is goed te doen en zeer de moeite waard. Het lijkt er op of de ruimte onder de rots een schuilplaats/rustplaats is geweest en of iemand daar voor zijn plezier tekeningen heeft gemaakt.

Het zijn veel gezichten/hoofden, wat primitieve mensfiguren, faraokopje.

Mohammed maakt foto's van Marieke en mij en ik van Yasser.

Terug beneden is daar de naam van Herihor met registratie nummer 1567 en Howard Carter heeft de inscriptie in 1916 ook al gezien – HC 1916.

We vinden arbeiderstekens, vaak erg vaag, maar inmiddels wel geregistreerd en vaak ook al door Howard Carter gezien. We lopen helemaal tot het eind van Wadi F. Er ligt hier heel veel steenslag – zou hier ergens het graf van Herihor zijn. Hoe ga je hier zoeken – ik vind het knap dat Huub hier moed houdt en vast besloten is zijn zoektocht te vervolgen.

Om me heen liggen overal vuursteenknollen, opgebouwd uit SiO_2 , soms heel mooi rond, soms met een rand om de knol heen, allerlei kleuren. Waar ik helemaal enthousiast van wordt zijn de grote fossiele schelpen – er is hier miljoenen jaren geleden zee geweest.

Het begint inmiddels warm te worden, om niet te zeggen heet en vooral met klimmen begint me dat op te breken.

Elke keer slaat hoofdpijn toe en zakt gelukkig weer als ik even in de schaduw ga staan.

Rond 11 uur lunchen we en daarna lopen we terug tot Wadi E – dat is een doorsteek naar Wadi D.

Hier is het graf van de drie Syrische prinsessen van Thoetmoses III. Een spleet hoog in de rotsen.

Wadi C, met het graf van Neferoera, laat ik aan me voorbij gaan.

Met Marieke en Edward neem ik pauze in de smalle rand schaduw van een rotswand.

Als de rest van de groep terug komt lopen we gezamenlijk terug naar de auto.

Daar kunnen we onze rugzakken achterlaten, water drinken, en even pauzeren voor we aan Wadi B en A beginnen.

In Wadi B zijn geen faraonische inscripties, wel Koptische en hier is Howard Carter ook geweest.

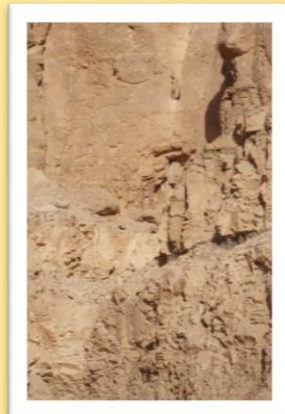
Wadi B gaat over een hoogte over in Wadi A – met een bocht naar links.

Helemaal aan het eind, hoog in de rots is de ingangsnis te zien van het beoogde graf van Hatsjepsot.

Yasser vertelde dat hij met touwen van het rotsplateau boven het graf is afgedaald en het graf is in geweest. Hij kent de Wadi's heel goed en komt er bijna dagelijks – we kunnen ons geen betere gids wensen. Op ons gemak lopen we terug.

Huub pakt her en der vuurstenen werktuigen op en daar heb ik er een aantal van meegenomen.

Ik zag ze niet, hoe ik mijn best ook deed. Maar het moet er vol liggen.

Als we bij het hotel terugkeren, pak ik de tas van Mohammed om hem mee de auto uit te nemen, maar ik krijg hem niet eens van de grond.

Mohammed heeft zo'n 35kg stenen verzameld en daar heeft Yasser mee gesjouwd, want Mohammed kon het zelf niet meer dragen. En die stenen zijn ook het vliegtuig in gegaan – hoezo overgewicht? Ik maak nog een foto van de plattegrond van de wadi's, die Dinant gelukkig heeft en die voor mij goed is voor mijn oriëntatie, want die is niet best ontwikkeld.

Kan ik thuis nog eens kijken hoe het ook al weer was.

20 februari

Vandaag weer een ouderwets vol programma – ik heb het voor mezelf wat minder vol gemaakt door aan te kondigen, dat ik na het Dal der Koningen naar Marsam ga om lekker van een kop koffie te genieten en niet vanuit het dal naar Deir el-Medina te lopen.

Bij het ontbijt een verrassing – Rainer Stadelmann, een gerenomeerde Duitse Egyptoloog verschijnt in Nile Valley – Huub werkt even aan zijn netwerk.

Dal der Koningen is het eerste doel.

Nadat iedereen zijn wensen heeft duidelijk gemaakt en Mohammed alle bijbehorende kaartjes heeft gekocht gaan we met het treintje naar de ingang.

We nemen de eerste weg links.

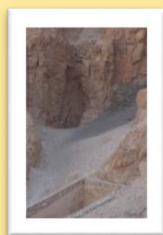
Langs KV3, de zonen van Ramses III, KV 46, Joeja en Toeja, en KV 4, Ramses XI, die hier niet is bijgezet.

Onderzoek van John Romer, toont aan dat de tombe als werkplaats is gebruikt, gedurende de regering van Pinodjem I, voor het verzorgen van de mummies uit KV 20, Hatsjepsoet, KV34, Thoetmoses III en waarschijnlijk KV 38, Thoetmoses I.

In de diepe volgestorte schacht van KV 4 werd materiaal gevonden, die wijzen op het leeghalen van de tombes.

We passeren veel kleine ongedecoreerde tombes zoals KV 27, die lijkt op de tombe van Toetanchamon – een pad naar links gaat naar KV 19, Montoerherchepesjef, en KV 43, Thoetmoses IV. Ik heb ze allebei jaren geleden bezocht tot verrassing van een bewaker, die hier nooit wat te doen had.

We gaan kijken bij KV 20, het graf van Hatsjepsoet – moeilijk te zien, maar als Joke H er naar toe klimt, kan zij zien, dat het gat inderdaad de ingang van het graf is.

De donkere vlek naast de ingang is tafla, vruchtbare woestijn grond.

In KV 60, vlak naast de ingang van KV 19, zijn de mummies van twee vrouwen ontdekt en vermoedelijk is één van de mummies, de dikke dame, Hatsjepsot, de andere haar min, Sitra In. Het bewijs is echter flinterdun - ontdekt door Zahi Hawass.

In een klein houten kistje, gevonden in DB 320, met op de deksel Maatkara, is een kies gevonden, die volgens Zahi precies past in het gebit van de dikke dame – tja, maar het zou leuk zijn als het Hatsjepsot is. De dikke dame heeft één arm gevouwen over haar borst en dat is de mummificatiehouding van een koningin.

Als we het pad aflopen naar KV 16 en KV 17 komen we langs een put die volgestort is met balsemings materiaal van Toetanchamon – KV 54.

In het centrum van het dal is de put, die Otto Schaden bij KV 10, Amenmesse, heeft gegraven en waar hij KV 63 heeft gevonden – een cachetteruimte voor mummificatie materiaal en opslag voor kisten enz.

Nu naar de eerste tombe die we gaan bezoeken, KV 34, Thoetmoses III – recent weer geopend. We zijn niet de enige met dit plan – hordes Egyptische tieners klimmen de trap op en net zoveel komen zuchtend en blazend de trap weer af – het is warm bij Thoetmoses III.

De eerste trappen en gangen van de tombe zijn ongedecoreerd.

Ook de putkamer heeft geen decoratie, behalve het met sterren bezaaide plafond.

Het doel van de putkamer is niet duidelijk.

Het zou een bescherming kunnen zijn tegen grafrovers, een opvangput voor binnenstromend regenwater of misschien een cenotaaf voor Osiris.

In de volgende kamer zijn twee onversierde zuilen.

De wanden zijn gedecoreerd met de namen van de 741 goden uit de Amdoat.

Op de wanden van de grafkamer staan de 12 uren van de Amdoat.

Je komt aan de westkant binnen en daar zijn de eerste 4 uren – aan de andere kant (oostkant) zijn de laatste 4 uren. De zuidkant bevat de uren 5 en 6, de noordkant 7 en 8.

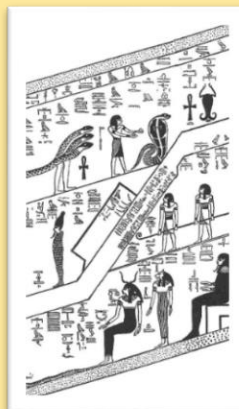
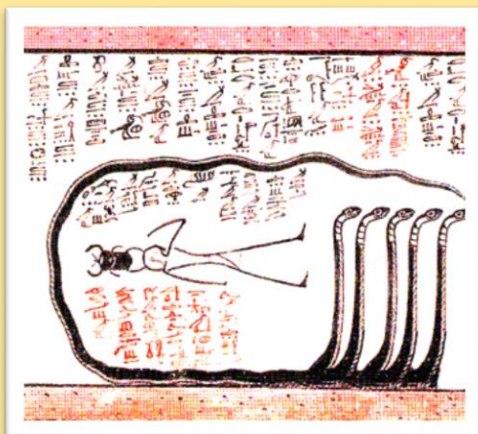
In de grafkamer staat de roodgranieten sarcofaag, met gele decoraties.

Op de tweede zuil staat de schrijffout waar ik al een aantal jaren naar op zoek ben.

In één van de afleveringen van Ancient Lives, een tv serie van John Romer, laat hij de fout zien.

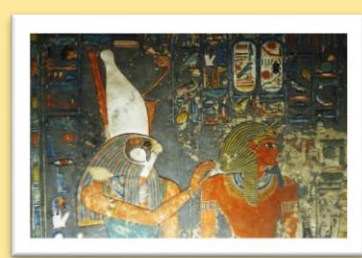
Een schrijver heeft twee keer achter elkaar het zelfde geschreven en streept de tweede keer door. Het staat aan de westkant van de tweede zuil en je moet weten waar naar te zoeken want het is slecht te zien.

Alleen de onderste twee streepjes van de doorhaling zijn nog te zien. Deze missie is geslaagd, alleen zonder bewijs, want we werden weer heel goed in de gaten gehouden. Foto's internet.

Op de eerste zuil staat de mooie afbeelding van Thoetmoses III, die wordt gevoed door Isis als boomgodin. Als we tombe hebben verlaten lopen we langs het onderzoekterrein van Susan Bickel. Zij leidt het onderzoeksteam van KV 40, oorspronkelijk het graf van entourage van Amenhotep III en KV 64, een recent ontdekt graf met twee mummies en was zo vriendelijk ons het één en ander te vertellen.

Het tweede graf was dat van Horemheb – net geopend, na lange tijd gesloten te zijn geweest. De eerste trappen en gangen zijn ook hier niet gedecoreerd, maar de putkamer wel en die is heel mooi. Schitterende heldere kleuren op een donker grijsblauwe achtergrond. De farao die offert aan diverse goden. En hier kon ik even een paar foto's maken.

De details zijn prachtig – het kostuum van Horemheb, de oren en hoofdtooien, de details van de gewaden van de godinnen, heel mooie hiërogliefen. En een chekerfries.

De volgende ruimte is op de zelfde manier gedecoreerd.

Hier staan o.a Ptah en Nefertem, Hathor die de arm van de farao ondersteund.

De volgende twee gangen en de trap zijn niet gedecoreerd.

Dan een grote kamer met zes zuilen, gedecoreerd met het Amdoeat – niet voltooid – sommige afbeeldingen alleen in rood opgezet, dan weer afbeeldingen met zwarte correcties en helemaal zwart uitgevoerd. In de daaropvolgende, verzonken, grafkamer staat de roodgranieten sarcofaag – bewerkt met verzonken reliëf – op de hoeken de godinnen Serket, Nephthys, Isis en Neith met gespreide vleugels. Ook deze kamer is niet voltooid.

Veel tekeningen, zoals Osiris op een troon en op de trap voor hem acht mannen, een aap met een varken. In de hoeken van de grafkamer staan de windrichtingen aangegeven. In één van de zijkamers staat een mooie Osiris getekend op een ongepolijste muur.

Op de terugweg kan ik het niet laten en maak toch nog een foto van Nefertem – betrap - met 20 pond koop ik de boete af – iedereen gelukkig.

Ik wilde na een kleine veertig jaar het graf van Toetanchamon wel weer eens zien, zeker met alle nieuwtjes van de laatste tijd. Het graf was heel anders dan ik me herinnerde.

Heel mooi verlicht, Toetanchamon ligt niet in zijn sarcofaag maar apart in het voorvertrek.

Er werd druk gewerkt aan restauratie van de decoraties – vier mensen waren daarmee bezig.

De vlekken in de schilderijen worden veroorzaakt door schimmels, die al tijdens de bijzetting in de tombe zijn gekomen, vermoedelijk door het Osiris graan – de schilderijen waren al beschadigd bij de opening van het graf. Natuurlijk nog gekeken of ik iets van de verborgen ruimtes kon zien, maar dat is zonder hulpmiddelen niet mogelijk.

Het laatste graf bezochten we weer gezamenlijk – KV 8 Merenptah.

De enorme granieten sarcofaag kon niet door de gang naar de grafkamer – de “deurposten” moesten gesloopt worden en de deksel heeft de grafkamer helemaal niet gehaald. Die ligt “als een gestrande walvis” halverwege in de gang. In de grafkamer is het astrologisch plafond nog gedeeltelijk te zien. Ook hier is de manier van werken van de kunstenaars goed te zien. Opzet in rood, correctie in zwart, uithakken tot hoog reliëf, dan inkleuren.

Koffie, ik ben toe aan koffie en ik ben niet de enige.

Terwijl wij met Mohammed naar Marsam gaan, gaat Huub met de wandelaars de berg op, met een bewaker op zijn hielen, want dat mag niet.

Heerlijk om bij Marsam in de tuin te zitten.

De Duitse missie, die onderzoek doet in de dodentempel van Amenhotep III logeert hier in het hotel en komt voor de lunch, de missie van het graf van Djehoety komt voor de lunch, Nicolas Reeves zit aan een tafeltje en wordt door iedereen begroet, Rainer Stadelmann gaat bij de Duitse missie zitten, een Saoedische prinses komt met gevolg binnen. We komen ogen te kort.

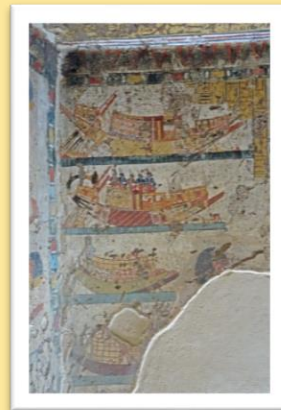
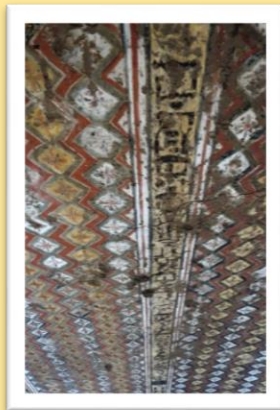
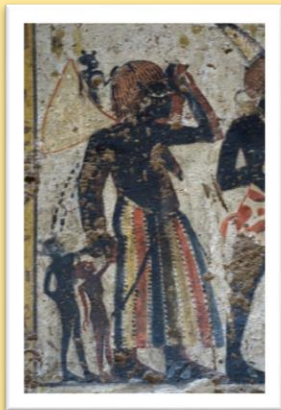
We lunchen, laten de poezen meeëten en na de lunch gaan we naar Deir el-Medina.

De graven van Inherchaoe en Sennedjem staan op programma.

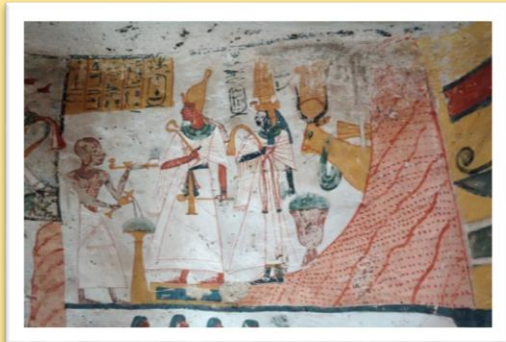
Daarna met het zelfde kaartje de recent geopende graven van Amenhotep-Hoey, TT 40, Ameneminet, TT 277, en Amenemheb, TT278, in Qoernet Moeraï. Amenhotep-Hoey was onderkoning van Koesj tijdens de regering van Toetanchamon. Zijn zoon Paser vervulde de zelfde functie tijdens Eye en Horemheb. In de tombe staat onder andere afgebeeld de Nubische prins Heka-Nefer met zijn gevolg, die geschenken komt aanbieden ten behoeve van Toetanchamon.

De tombe is heel mooi gedecoreerd, heldere kleuren en heel gedetailleerd. Een schitterend plafond, dat er uit ziet als een tentdoek, een beeldengroep, waarvan alleen de voeten nog te zien zijn.

De volgende twee graven liggen naast elkaar. Het tempo wordt weer opgevoerd want we moeten ook nog naar Deir el-Bahri en het is al 4 uur. Gelukkig geen probleem met fotograferen. Eerst TT 277 van Ameneminet – priester van Ptah-Sokar in de tempel van miljoenen jaren van Amenhotep III. Een bijzondere voorstelling van de Hathor koe die uit de berg komt met voor haar Montoehotep II en zijn vrouw. Ameneminet geeft een water en een reukoffer.

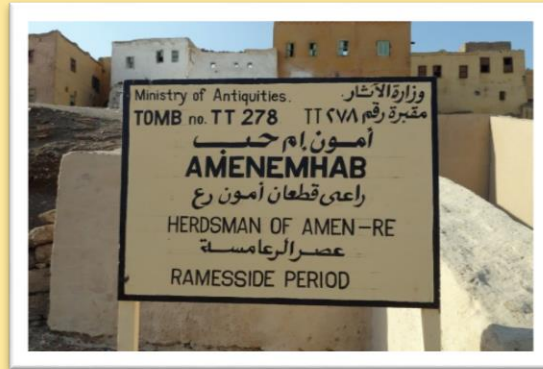

De kist met de mummie wordt naar de grafkamer gedragen en op een bed geplaatst.

Boven de mummie vliegt de ba van de dode. Rouwende vrouwen. Een afbeelding van de instrumenten voor het mondopeningsritueel.

TT 278 van Amenemheb, veehoeder van Amon-Ra uit de 20ste dynastie.

Bijzonder vind ik hier het echtpaar dat zit voor de boomgodin.

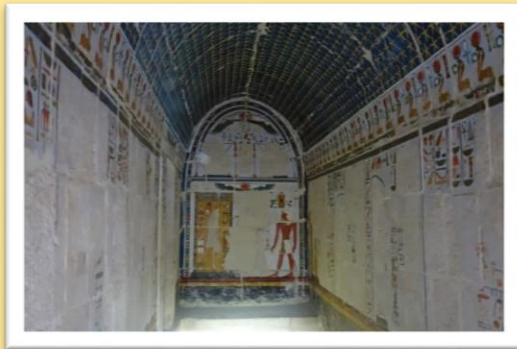

Ik ben eigenlijk nog lang niet klaar, maar Hatsjepsoet roept.

Aan de rechterkant van het bovenste terras van de terassentempel van Hatsjepsoet is recent een ruimte geopend, een zonnecultus complex, met een groot zonne-altaar in het centrum.

Een flinke trap leidt naar het altaar – achter het altaar is een kapel.

Op de achterwand staat Thoetmoses I, Aacheperkara, afgebeeld. Boven hem een gevleugelde zonnescijf. Het plafond is met sterren bezaaid. Nog een kapel, met Amon-Ra op de achterwand en aan weerszijde op de wanden afbeeldingen van Thoetmoses I.

De tempel is helemaal verlaten, wij zijn de enige bezoekers. En we worden verzocht het terrein te verlaten – dat kost moeite, we zijn nog lang niet uit gekeken. Zo langzaam mogelijk, fotograferend, gaan we de processieweg af. Eindelijk een foto van de hele tempel zonder publiek.

Ik heb trouwens nog een missie – het graf van Senenmoet TT 71 traceren.

Met kaartjes en foto's van internet moet het kunnen.

Het graf is te zien vanaf de processieweg van Deir el-Bahri kijkend naar het zuiden naar de heuvel Sjeich Abd el-Qoerna. Het graf ligt rechts onder de kapel van Sjeich Abd el-Qoerna.

En inderdaad, dat kan ik vinden – maar echt de tombe onderscheiden lukt niet.

Ik ben nu ook bewust over Bab el-Gasoes gelopen, de cachette van de mummies van vooral veel priesters.

Voor de tempel, naast de vijver, staat nu een sfinx van Hatsjepsoet en ik heb de leeuw gevonden die aan de linkerkant aan het begin van de trap naar boven onder de valk staat. Nooit eerder gezien.

We gaan naar het hotel – geweldige dag!

Na het diner vertrekken Marieke, Dinant, Marjo en ik naar de andere kant van de Nijl.

Ik kan toch niet in Luxor zijn zonder een bezoek aan Aboudi, in dit geval de neef.

De oogst is twee boeken, Hierglyphyc sign list en Decorated burial chambers of the old kingdom.

Met Marjo gaan we nog naar een juwelier.

21 februari

Vandaag staat een wandeling rond El-Qoern op het programma, maar gezien mijn ervaring met de warmte in de Wadi's ga ik liever iets anders doen – Karnak.

Ik overleg aan het ontbijt met Mohammed, hij heeft de groep naar de berg gebracht, hoe naar Karnak te gaan en hij raadt een boot aan.

Voor 20 pond kan ik naar Karnak gebracht worden en een stuk varen lijkt me wel wat.

Hij heeft een toegangkaartje voor Karnak voor me en ik ga op pad.

Bij de Nijl heb ik natuurlijk gelijk iemand achter me aan, die me over wil zetten, maar ik wil naar Karnak.

Na wat onderhandelen kan ik voor 20 pond naar Karnak.

Maar dat loopt wat anders – ik word ergens afgezet en links ligt Karnak.

Dat is ook zo, maar wel nog minstens 1 km lopen – naam van de boot Sunrise en die wordt voortaan door mij geboycot. Ik kom illegaal het terrein op. Ergens stap ik over een laag hekje en dan blij ik achter de tassencontrole te zijn – nog even naar het toilet, de maquette bekeken en hup naar de ingang. Een vluchtige kijkje in mijn tas en ik ben binnen. Heerlijk op mijn gemak rondkijken.

Eerste hof met de barkkapel van Sety II – Amontempel als godin, klepsidra.

De sfinx van vermoedelijk Toetanchamon – ik heb alle tijd tot de groepen langs getrokken zijn en ik een mensloze sfinx op de foto heb. Even bij Batanta langs die op de voeten van haar vader staat, hoewel ik me elke keer afvraag hoe men ooit tot de conclusie is gekomen, dat het Batanta is.

In de Hypostyle hal ga ik weer naar de naam van Herihor op zoek, voor een goede foto, want dat is vorig jaar niet zo goed gegaan.

Heel veel foto's gemaakt van de zuilen. Het beeld van Sety II, dat hij geusurpeerd heeft van Amenmesse. Vooral de kant van Sety I bekeken, het gecorrigeerde reliéf, en ook hier een klepsidra, prachtige reliéfs met mooie details waar ik elk jaar weer van geniet.

Ik besluit nu eerst naar het Openlucht Museum te bezoeken – ik wil heel graag de Netjery Menoe van Hatsjepsoet weer zien, met de mooie reliéfs van Neferroera.

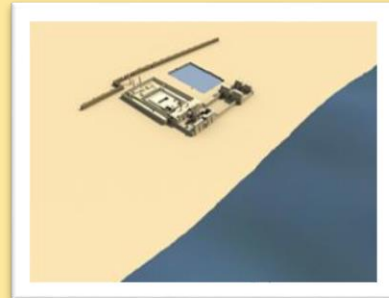
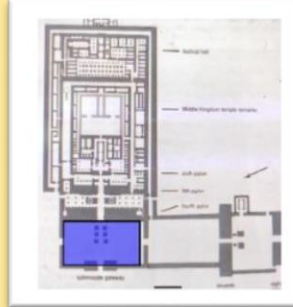
Tot mijn grote schrik kan ik de naam van Neferroera niet vinden en neem, na lang zoeken, aan dat hij uitgehakt is.

Blijkt later helemaal niet waar, ik heb op de verkeerde plek gekeken.

Dan naar de Rode Kapel van Hatsjepsoet, voor de afbeeldingen van de Godsvrouw van Amon.

En dan het intrigerende bouwwerk van Thoetmoses IV, Mencheperroera.
Het heeft gestaan voor de 4de pyloon, in de Festival Hof van Thoetmoses II.

Het is een hof met een dubbele rij van vierkante zuilen. Zijn zoon Amenhotep III heeft de beide
bouwwerken afgebroken en gebruikt als opvulling van de 3de pyloon.
Daardoor kan het nu gedeeltelijk in het Openlucht Museum opgebouwd worden.

Een aantal reliëfs vond ik opvallend, zoals de sfinx met vaas tussen zijn handen – misschien is dit de
“Toetanchamon sfinx” wel. Een voor mij onbekend embleem van de vereniging van beide landen en
een afbeelding van Mencheperroera, als man met grote afhangende vogelvleugels.

Er staan ook nog twee “altaars” die uit de Festival Hof van Thoetmoses II afkomstig zijn.

De barkkapellen van Senwosret I, Amenhotep I en Thoetmoses IV en een nieuw opgebouwde van
Ramses II, vlak bij de ingang van het Museum. Er is iets merkwaardigs met deze kapel, want de tekst
aan de binnenkant staat verticaal, maar hoort horizontaal!?

Terug naar de Hypostyle Hal – 3de pyloon.

Aan de noordoost kant staat een Amonbark met Amenhotep III aan dek – achter hem staat nog vaag
zijn zoon Amenhotep IV, in betere tijden zijn coregent, die later zoveel mogelijk weggeschuurd is –
maar hij is nog te zien. Aan de zuidoost kant staat een lange tekst over de offers die Amenhotep III
aan Amon heeft gebracht. In de hof tussen de 3de en 4de pyloon stonden 4 obeliskken, waarvan er nog
één is, die van Thoetmoses I.

De andere obeliskken, twee van Thoetmoses III, direct achter de pyloon, en één van Thoetmoses I, zijn
weg – de bases zijn er nog wel. De hof vormt de verbinding met de processieweg naar de Moet
tempel.

De 4de pyloon is gebouwd door Thoetmoses I en daarachter staat de enorme obelisk van Hatsjepsoet.
Ze heeft daar 2 obeliskken opgericht ter ere van haar regeringsjubileum, in een overlangse zaal.

Het dak van de zaal werd gesteund door 14 zuilen waarvan de bases nog te zien zijn.

De Osiridenbeelden die er nu nog staan zijn opgericht door Thoetmoses III.

Op de binnenplaats voor het allerheiligste staan de heraldische zuilen van Thoetmoses III en de beelden van Amon en Amunet, opgericht door Toetanchamon.

Hier vandaan ben ik in zuidelijke richting gelopen naar de buitenkant van de tempel.

Vorig jaar zag ik op de buitenmuur een sematawi reliëf met twee leeuwen.

Daar wil ik een panoramafoto van maken.

De Ach-menoe van Thoetmoses III is de volgende bestemming – eerst over de open vlakte, waar in het Midden Rijk de tempel van Amon en het witte tempeltje van Senwosret I heeft gestaan.

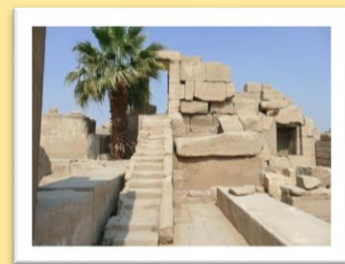
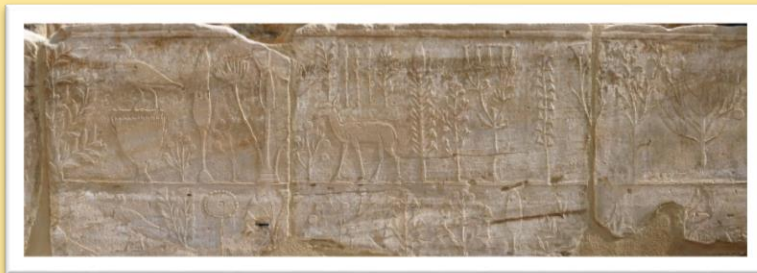
Er is bijna niets meer van te zien. Ik loop direct door naar de botanische tuin, met afbeeldingen van planten en dieren die tijdens expedities in Syrië zijn gevonden.

De zon staat goed voor foto's.

Terug in de tempel is daar de trap, die naar het zonneheilgdom leidt.

Jammer genoeg lees ik dat thuis – ik moet dus terug.

In het zonneheilgdom moet een albasten altaar staan, bestaand uit vier hotep-tekens, analoog aan het altaar van de zonnetempel van Nyoessera in Aboe Goerab.

Het wordt hoog tijd voor de colatempel, niet voor de cola, maar voor de poezen.

Vorig jaar was er een aardige meneer, die visjes voor ze ving in het heilig meer.

De poezen zijn er, dezelfde moederpoes, weer zwanger, en een klein katertje.

De meneer is er niet.

Ik heb snoepjes mee en die worden met graagte ontvangen. Ze hebben snel in de gaten dat ze uit mijn rugzak komen. Het weer wordt wat ruiger – ik ben al twee keer achter mijn hoed aan gerend – er steekt een storm op. Maar ik heb nog één doel. Ik heb nog nooit tijd gehad om de 8ste pyloon van Hatsjepsoet te bekijken. Met twee bewakers, die voortdurend achter me aan blijven dreutelen, mag ik langs het hek.

De 8ste pyloon is de oudste pyloon van de tempel. Aangepast door Thoetmoses III en uiteindelijk voltooid door Amenhotep II.

Voor de pyloon staan zes grote zitbeelden. Links en rechts van de ingang staan beelden van Thoetmoses II en de anderen zijn van Amenhotep I en II.

Er komt een derde bewaker bij en dit is een boze – niet op mij maar op één van de twee dreutels – hij is niet op zijn plek en wordt verlegen lachend meegevoerd. Er komt hier niet zo vaak een kans op baksjies langs.

Een espresso gaat mijn gedachten beheersen en dan maar weer eens op hotel aan.

Bij de ingang zijn diverse restaurants – maar één heeft mijn espresso.

En het scheelt bijna niets of ik ben voor de tweede keer opgelicht.

Tijdens het bereiden van mijn kopje lekkers, zie ik in het menu, dat de espresso 12 pond kost en de vriendelijke meneer vraagt bij het afrekenen rustig het dubbele – daar trap ik nu eens niet in en hij verontschuldigt zich door te beweren dat het door de storm komt, die vergissing van hem?!

Met een taxi ga ik naar de ferry en rond 3 uur ben ik terug. Daar blijken de wandelaars alweer vertrokken. De wandeling is, boven op de berg afgebroken door wetshandhavers.

22 februari

Kwart over 4 op – met de eerste vlucht naar Cairo – door een tunnel lopend naar Meridien Hotel.

Dat is nog eens praktisch.

Tot half 11 uur rust – en dan op naar Gizeh voor de laatste mooie dingen.

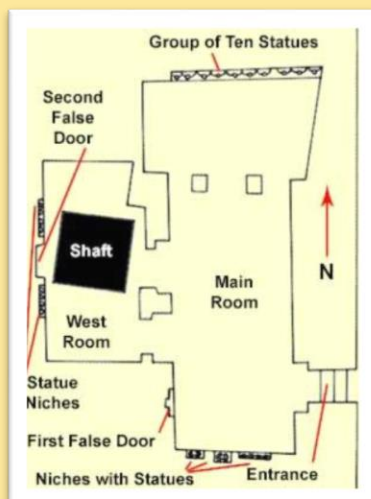
Eerst lunch bij Abou Shakra met uitzicht op de piramiden.

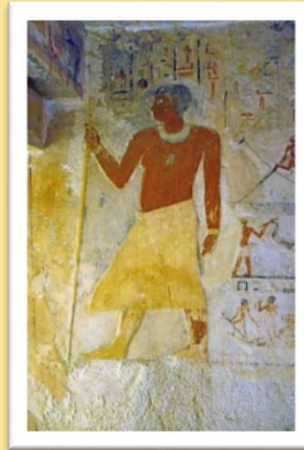
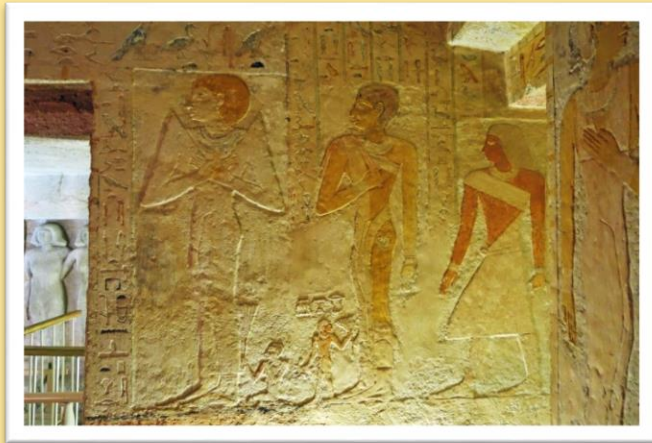
Bedekte lucht en zelfs wat regen. Op het plateau is het fris en winderig. We lopen langs de piramide van Choefoe en de bootputten naar de mastabas van Qar en Idoe – even kijken in de schacht van Hetepheres.

In de mastaba van Idoe heb ik speciale belangstelling voor de Iboetent, een belangrijke plaats bij de mummificatie proces, tijdens het Oude Rijk. Een afbeelding van de Iboetent staat bij binnenkomst rechts op de deurpost. Het is elke keer bijzonder om in een tombe van ca. 4500 jaar oud te staan.

Idoe voor het hotep-teken, al zijn beelden, de schijndeur.

Ook de mastaba van Meresanch, G 7530/ 7540, gaan we bezoeken en daar ben ik nog nooit geweest. Meresanch is de dochter van Kawab, de oudste zoon van Choefoe, en Hetepheres, één van de dochters van Choefoe. Een kleindochter van, dus. De mastaba was bestemd voor haar moeder, maar die heeft hem ter beschikking van haar dochter gesteld. We mogen niet fotograferen, maar met een beetje beleid lukt dat toch wel aardig.

In de grootste kamer zijn mooie decoraties.

Meresanch met haar moeder, die een blonde pruik draagt en een jurk aan heeft met grote schoudevullingen, haar vader Kawab, vogelvangst, 10 beelden van Meresanch (4x), een dochter (3x) en haar moeder Hetepheres (3x), muzikanten en zangers bij een feestmaal.

De blonde pruik ziet er niet blond uit omdat over de pruik horizontale rode lijntjes zijn getekend.

Meresanch is getrouwd met Chafra en kreeg vier zoons en één dochter, mogelijk drie dochters.

Haar sarcofaag en mummie zijn in Caïro – onderzoek wijst uit dat Meresanch tussen de 55 en 60 jaar oud is geworden. Haar moeder is na het overlijden van Kawab getrouwd met Djedefra.

Via een trap kunnen we naar de ongedecoreerde grafkamer.

De mastaba is ongeschonden gevonden en onderzocht door George Reisner. Zoals gebruikelijk moeten we vaart maken voor de piramide van Choefoe.

Daar ben ik in 1978 in geweest, dus het werd tijd voor een hernieuwde kennismaking.

We worden streng gecontroleerd op fotoapparatuur – geen schijn van kans om iets mee te nemen.

De eerste stop is bij de sluitstenen en een gang naar beneden naar de eerste koningskamer.

Gebukt door eenvolgende gang en we staan in de galerij. Op die hoogte is een grafkamer, de koninginnenkamer. Na de galerij komen we in de grote grafkamer.

Buitengewoon om daar te staan. De kamer is ongedecoreerd, er staat een grote sarcofaag en als iedereen even zijn mond houdt is het doodstil.

Op de terugweg gaat het licht uit.

Dit mag donker heten – ik sta net aan de onderkant van de trap in de galerij en ik durf geen stap meer te verzetten. Ik denk dat dit een truc van de bewakers is om de bezoekers te seinen dat ze de piramide uit moeten. Zeer de moeite waard en ik wil nog wel een keer.

Laatste aktie naar het privé uitkijkpunt van Huub voor een foto van alle piramiden.

Dat wordt rennen – we krijgen voor de verandering een bewaker achter ons aan – we moeten terug – het plateau gaat dicht – Huub rent door – er komt een agent in burger bij, die mijn camera wil, omdat hij denkt dat ik een foto van hem heb gemaakt – het idee – Dinant mist een steen en gaat plat op zijn gezicht – gat in zijn hoofd – geen denken aan dat hij stopt – hup, daar gaan we weer – ik geef het op en maak van mijn privé uitkijkpunt een foto met niet alle piramiden erop – de rest komt terug met de goede foto's – de agent gaat Mohammed streng toespreken – die is wijselijk in de bus gebleven, maar ontloopt de terechtwijzing niet – net of hij er iets aan kan doen.

Hè, hè we zijn klaar en voldaan gaan we het plateau af.

Nog wat plaatjes bij de sfinx.

En dan moeten we afscheid nemen van Mohammed die naar huis gaat, met 35 kilo stenen in zijn tas.

We pikken Samir op. Geen haast meer dus alle tijd om eens goed naar het verkeer in Caïro te kijken.

Bijna elke auto heeft een kreukelzone, ze gaan rustig door de berm van de ene naar de andere snelweg, halen rechts in, snijden enz.

's Avonds hebben we een afscheidsdiner met de groep, maar zonder Mohammed en Samir.

Het smaakt prima. Pakken en morgen om half 7 op.

23 februari

We lopen zo de luchthaven weer op, checken in, nog een laatste kop koffie en daar gaan we.

Goed op tijd en na een probleemloze vlucht landen we op Schiphol.

Fijn om thuis te zijn, maar ik moet beslist terug.

Ik heb trouwens ponden over dus er zit niets anders op.

